

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

УДК 378.018.8:[364-4:005.35]:[364.4:352](045)

DOI

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ МЕНЕДЖЕРІВ
ДО РОБОТИ В ГРОМАДІ**

Кочубей Тетяна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

ORCID: 0000-0002-9104-8442

E-mail: udpu_tania@ukr.net

У статті розкрито особливості підготовки майбутніх соціальних менеджерів до роботи в громадах. Окреслено методологічні засади, зміст і специфіку технологій соціального менеджменту, механізми та функції управління, типологію організаційних структур. Підкреслено важливість формування у магістрантів теоретичних знань і практичних навичок для професійної діяльності. Навчальна дисципліна «Соціальний менеджмент у громаді» спрямована на опанування принципів, методів і технологій соціального менеджменту, містить три змістові модулі: методологічний, практико-технологічний та інформаційно-технологічний.

Ключові слова: підготовка, соціальний менеджер, громада, здобувачі вищої освіти, методи навчання, самостійне опрацювання завдань, індивідуальні навчально-дослідні завдання, неформальна освіта, методи навчання.

**PREPARING FUTURE SOCIAL MANAGERS FOR WORK
IN THE COMMUNITY**

Kochubei Tetiana, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Social Pedagogy and Social Work, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

ORCID: 0000-0002-9104-8442

E-mail: udpu_tania@ukr.net

The article highlights the content and forms of training future social managers for work in communities, their mastery of methodological principles, the content and specifics of social management methods and technologies in the community, mechanisms and functions of social management, and typologies of organizational management structures in social management. Of particular importance is the acquisition by second-level (master's) higher education students of a body of theoretical knowledge and practical skills for their future employment. It has been established that the objectives of the educational component "Social Management in the Community" are for higher education students to master the subject of social management in the community, laws relating to social management, methodology, as well as the assimilation of the principles and methods of social management, the content and specifics of social management methods, the mechanisms and functions of social management in the community, organizational relations and typology of organizational structures, social resources of management in the community, and information support for social management. It is emphasized that the content of the educational component "Social Management in the Community" includes three content modules, namely: social management methodology, technologies for the practical application of social management in the community, and information and technological support for social management

in the community. Attention is drawn to the fact that the content of independent work assignments is determined accordingly.

Keywords: *training, social manager, community, higher education students, teaching methods, independent study, individual educational and research tasks, informal education, teaching methods.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. В умовах сьогодення особливо актуально постає проблема підготовки майбутніх соціальних менеджерів до роботи в громадах під час війни розпочатої російським агресором. Адже, на сучасному етапі розвитку українського суспільства, соціальна робота в територіальній громаді відіграє надзвичайно важливу роль, а професія соціального менеджера є затребуваною в громадах. Відповідно до Національного класифікатора професій ДК 003:2010 (зі змінами 2022-2023 років) спектр працевлаштування майбутніх соціальних менеджерів є досить обширним – від керівника (директора) установи (закладу) соціального захисту населення, начальника центру (психологічного забезпечення, соціально-трудової реабілітації дорослих, з надання соціальних послуг) до менеджера (управителя) у соціальній сфері та соціального менеджера [7, с. 12].

Цінною для нашого дослідження є стаття Колосок А. та Бичук І. «Менеджмент соціальних послуг територіальної громади в умовах воєнного часу», в якій автори наголошують на тому, що «менеджмент соціальних послуг» – це процес управління, направлений на максимальне задоволення соціальних та матеріальних потреб населення, яке опинилося в складних життєвих обставинах за умов недостатності фінансових та кадрових ресурсів. Саме майстерність керівника, оптимізація організаційної структури та співпраця спеціалістів на місцях, дають змогу досягти бажаного синергетичного ефекту» [3, с. 98].

Суголосні також з думкою Ольги Бойко, яка акцентує увагу на тому, що підготовка майбутніх соціальних працівників «забезпечує втілення основних напрямків соціальної політики через діяльність установ соціального спрямування» [1, с. 44], що також стосується системи соціального менеджменту в громаді.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Здійснений аналіз наукових досліджень засвідчує, що проблеми соціального менеджменту в громаді та підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи в громадах торкалися: Бойко О. (технології соціально-педагогічної роботи в громадах) [1], Жиленко Р. В. та Ільченко Н. В. (соціальна робота в громаді та Концепція економічного розвитку громади), Колосок А., Бичук І. (менеджмент соціальних послуг територіальної громади в умовах воєнного стану) [3], Слозанська Г. І. (соціальна робота в територіальній громаді: теорії, моделі та методи) [11], Ісаченко В. П. (соціальний менеджмент), Поліщук В. А. (соціальна робота в територіальній громаді: теорії, моделі та методи) [13], Мартинюк Т. А., Бандура А. Я. (зміст роботи соціального менеджера з сім'ями, які перебувають в складних життєвих обставинах), Захарчин Р. М. (особливості та стратегічні завдання сучасного менеджменту організацій) [2], Сорока О. В. (технологічний процес самоменеджменту) [12] та інші.

Аналіз наукових джерел та практичної підготовки майбутніх соціальних менеджерів вказує на актуальність та практичну значущість піднятої проблеми.

Метою статті є висвітлення змісту і форм особливостей діяльності соціальних менеджерів в громаді, теоретичної й практичної підготовки майбутніх соціальних менеджерів до роботи в громадах, опанування ними методологічних засад, змісту і специфіки методів та технологій соціального менеджменту в громаді, механізмів та функцій соціального менеджменту, типологій організаційних структур управління в соціальному менеджменті. Важливого значення при цьому набуває оволодіння

СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНА ОСВІТА

здобувачами другого (магістерського) рівня вищої освіти сукупністю теоретичних знань, а також практичних навичок для подальшого їхнього працевлаштування.

Виклад основного матеріалу дослідження. У процесі підготовки майбутніх соціальних менеджерів в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини за спеціальністю 231 «Соціальна робота» за другим (магістерським) рівнем вищої освіти навчальним планом факультету соціальної та психологічної освіти передбачено вивчення вибіркового компоненту «Соціальний менеджмент в громаді», на опанування якого навчальним планом відведено 120 годин (4 кредити ЄКТС) з розподілом їх на аудиторну, самостійну та індивідуальну роботу [10].

Відповідно до робочої програми «Соціальний менеджмент в громаді» завдання навчальної дисципліни полягають в: опануванні здобувачами вищої освіти предметом соціального менеджменту в громаді, законів що стосуються соціального менеджменту, методологією, а також принципів та методів соціального менеджменту, змістом і специфікою методів соціального менеджменту, механізмами і функціями соціального менеджменту в громаді, організаційними відносинами та типологією організаційних структур, соціальних ресурсів менеджменту в громаді, інформаційним та забезпеченням соціального менеджменту [10].

В умовах сьогодення досить обширним є спектр працевлаштування майбутніх соціальних менеджерів, які здатні в умовах воєнного стану на високому професійному рівні розв'язувати складні спеціалізовані завдання в громаді, орієнтуватися на соціальний та індивідуальний контекст, а також вирішувати проблеми дітей та молоді, сім'ї, соціальної групи й громади в цілому.

У процесі опанування здобувачами другого (магістерського) рівня вищої освіти освітнього компоненту «Соціальний менеджмент в громаді», майбутні соціальні менеджери оволодівають знаннями методологічних засад соціального менеджменту; змістом і специфікою методів та технологій соціального менеджменту в громаді; механізмами та функціями соціального менеджменту; типологією організаційних структур управління в соціальному менеджменті, а також вивчають закони, що стосуються соціального менеджменту, опановують сутність соціального менеджменту в громаді, організацію відносин у системі соціального менеджменту, знання про соціальні ресурси менеджменту тощо. Особлива увага при цьому відводиться методології наукових досліджень в соціальному менеджменті.

У процесі проведення лекційних та практичних занять здобувачі другого (магістерського) рівня вищої освіти розвивають універсальні навички соціального менеджменту в громаді, зокрема такі як: орієнтуватися в предметі соціального менеджменту в громаді та вивчати закони, які стосуються соціального менеджменту в громаді; оволодівати методологією та змістом соціального менеджменту; визначати механізми і функції соціального менеджменту в громаді; розвивати організаційні відносини в громаді, а також визначати типології організаційних структур управління в соціальному менеджменті.

Важливу роль у процесі підготовки майбутніх соціальних менеджерів до роботи в громаді відіграють здобуті ними компетентності, результати навчання та сформовані у них соціальні навички. Зокрема інтегральна компетентність відіграє важливу роль у підготовці висококваліфікованих фахівців у галузі соціальної роботи інтегрованого типу, здатних до організації та управління системою надання соціальних послуг, здатних на високому професійному рівні розв'язувати складні спеціалізовані завдання, орієнтовані на соціальний та індивідуальний контекст рішення проблеми дітей та молоді, сім'ї, соціальної групи, громади шляхом дослідницько-інноваційної діяльності та проведення

СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНА ОСВІТА

наукового дослідження, що відповідає місії університету: «навчання – дослідження – громадське служіння» [10, с. 3].

Соціальні навички розвивають у майбутніх соціальних менеджерів такі якості як комунікабельність, вміння працювати в команді, комплексно розв'язувати проблеми соціального менеджменту в громаді, орієнтуватися на потреби клієнтів та володіти тайм-менеджментом [10, с. 3].

До основних компетентностей, якими оволодівають здобувачі вищої освіти світнього ступеня «магістр» відносимо:

- здатність аналізувати соціальний та індивідуальний контекст проблем громади;
- демонструвати ініціативу, самостійність;
- генерувати нові ідеї для розв'язання завдань професійної діяльності;
- пропагувати рекомендації щодо забезпечення якості соціальних послуг та управлінських рішень в громаді;
- організовувати взаємодію місцевих органів виконавчої влади, організацію місцевого самоврядування надавачів соціальних послуг різних форм власності у територіальній громаді;
- здатність до ефективного менеджменту організації у сфері соціальної роботи [10, с. 3].

У процесі здійснення підготовки майбутніх соціальних менеджерів до роботи в громаді здобувачі вищої освіти опановують такі результати навчання як: аналізувати соціальний та індивідуальний контекст проблем громади; демонструвати ініціативу, самостійність, генерувати нові ідеї для розв'язання завдань професійної діяльності, пропагувати рекомендації щодо забезпечення якості соціальних послуг та управлінських рішень у громаді, організовувати взаємодію місцевих органів виконавчої влади, організовувати місцеве самоврядування надавачів соціальних послуг різних форм власності у територіальній громаді, автономно приймати рішення в складних і непередбачуваних ситуаціях, а також вміти організовувати взаємодію місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, надавачів соціальних послуг різних форм власності у територіальній громаді [10, с. 3].

Здійснений аналіз курсу «Соціальний менеджмент в громаді» засвідчує, що змістове наповнення зазначеного освітнього компоненту включає три змістові модулі (Методологія соціального менеджменту, Технології практичного застосування соціального менеджменту в громаді, Інформаційно-технологічне забезпечення соціального менеджменту в громаді) і передбачає вивчення таких тем як:

- зміст соціального менеджменту та його методологія;
- закони та принципи соціального менеджменту;
- методи соціального менеджменту;
- система соціального менеджменту в громаді;
- організаційні відносини в системі соціального менеджменту;
- соціальні ресурси менеджменту в громаді;
- сучасні технології соціального менеджменту в громаді;
- інформаційне забезпечення соціального менеджменту;
- соціальний самоменеджмент в громаді;
- макрорівневий механізм соціального менеджменту в громаді.

Особливе місце у процесі підготовки майбутніх соціальних менеджерів другого (магістерського) рівня вищої освіти у межах вибіркового освітнього компоненту «Соціальний менеджмент в громаді» займає самостійна робота, яка спонукає їх до формування критичного мислення, здатності застосовувати набуті знання і навички у подальшій професійній діяльності. Організація самостійної роботи здобувачів вищої

СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНА ОСВІТА

освіти здійснюється за такими напрямками: підготовка до лекційних та практичних занять, підготовка до проміжного контролю, виконання індивідуальних занять. Завдання для самостійної роботи спрямовуються на формування практичних навчальних та професійних вмінь та навиків. Зміст завдань самостійної роботи визначається відповідно до тем, які вивчаються (підготовка до аудиторних занять, робота з підручником, посібником, укладання бібліографічного опису літературних джерел, планування та проведення занять, підготовка до усіх видів контролю тощо). У процесі підготовки за темами (питаннями) курсу, що віднесені для самостійного опрацювання, здобувачам вищої освіти варто звернути особливу увагу на засвоєння ключових понять та термінів [10].

До переліку завдань, які пропонуються здобувачам вищої освіти для самостійного опрацювання відносяться такі як: визначте та оцініть потреби у соціальних послугах сімей, дітей та молоді, які перебувають у складних життєвих обставинах у територіальній громаді; проаналізуйте Всеукраїнську програму «Ментальне здоров'я» та підготуйте тези (тема 1); проаналізуйте нормативно-правові документи, які стосуються соціального менеджменту в громаді та визначте інформаційне забезпечення соціального менеджменту; проаналізуйте принципи соціального менеджменту (тема 2); здійсніть аналіз нормативно-правового документу «План заходів на 2024–2026 роки з реалізації Концепції розвитку психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року (Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 червня 2024 р. № 572-р) та підготуйте тези (тема 3); проведіть анкетування серед клієнтів громади з метою виявлення їхніх потреб та здійсніть моніторинг соціальної роботи з надання соціальних послуг у територіальній громаді (тема 4); проаналізуйте та опишіть організаційно-правові відносини соціального менеджменту на прикладі обраної вами громади; визначте потреби у соціальних послугах сімей, дітей та молоді, які перебувають у складних життєвих обставинах у територіальній громаді (тема 5); оберіть тему дослідження та проведіть анкетування серед членів обраної вами громади стосовно розвитку соціальних ресурсів в громаді та опишіть принципи їхнього використання (тема 6); обґрунтуйте сутність соціального менеджменту в громаді, окресліть основні напрями розвитку самоменеджменту в соціальній сфері та розробіть пропозиції щодо удосконалення управління та організації соціальної роботи в громаді (тема 7); розкрийте зміст і специфіку методів соціального менеджменту в громаді, охарактеризуйте самоуправління як метод соціального менеджменту в громаді, обґрунтуйте принципи самоуправління в громаді (тема 8); здійсніть планування соціальної роботи, надання соціальних послуг, визначіть заходи соціальної роботи з надання соціальних послуг у територіальній громаді (тема 9); розробіть пропозиції щодо удосконалення управління та організації соціальної роботи, а також прогнозування місцевих цільових програм, що передбачають здійснення соціальної роботи та надання соціальних послуг сім'ям, дітям та молоді у територіальній громаді (тема 10) [10].

Вагоме значення у процесі підготовки майбутніх соціальних менеджерів до проведення наукових досліджень відіграють індивідуальні навчально-дослідні завдання (теми індивідуального науково-дослідного завдання здобувачі вищої освіти обирають самостійно). Індивідуальні навчально-дослідні завдання включають підготовку презентацій до лекції, здійснення аналізу професійного стандарту «Фахівець із соціальної роботи» [9] та професійного стандарту «Соціальний менеджер», затвердженого наказом Міністерства економіки, торгівлі та сільського господарства України, 10.02.2021 № 261 [8].

Результати неформальної освіти (участь в конференціях, семінарах, майстер-класах, тренінгах, вебінарах тощо), які мають документальне підтвердження

(сертифікати, свідоцтва тощо), зараховуються здобувачам другого (магістерського) рівня як індивідуальне навчально-дослідне завдання.

Серед методів навчання варто виділити такі як: методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності (за джерелом інформації, словесні (лекція (традиційна, проблемна, лекція-прес-конференція), пояснення, розповідь, бесіда); наочні (спостереження, ілюстрація, демонстрація); практичні (вправи)); за логікою передачі і сприймання навчальної інформації (індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні); за ступенем самостійності мислення (репродуктивні, пошукові, дослідницькі); за ступенем керування навчальною діяльністю (під керівництвом викладача; самостійна робота здобувачів вищої освіти: з книгою, виконання індивідуальних навчальних проєктів)); методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності (навчальні дискусії (групове обговорення); створення ситуації пізнавальної новизни; створення ситуації зацікавленості (метод цікавих аналогій тощо)) [10].

Висновки та перспективи подальших наукових досліджень. У процесі підготовки майбутніх соціальних менеджерів до роботи в громадах здобувачі вищої освіти другого (магістерського) рівня здобувають як теоретичні знання, так і практичні навички під час проведення лекційних та практичних занять. Зокрема, такі як аналізувати соціальний та індивідуальний контекст проблем громади, визначати методологію та систему соціального менеджменту, технологій практичного застосування соціального менеджменту в громаді та здійснювати інформаційно-технологічне забезпечення соціального менеджменту, пропагувати рекомендації щодо забезпечення якості соціальних послуг та управлінських рішень в громаді, впроваджувати сучасні технології соціального менеджменту в громаді.

Знання і навички отримані здобувачами вищої освіти другого (магістерського) рівня у процесі опанування освітнім компонентом «Соціальний менеджмент в громаді», а також набуті ними компетентності та програмні результати навчання засвідчують практичну значущість у їхній майбутній фаховій професійній діяльності.

Перспективами подальших досліджень вбачаємо висвітлення проблеми підготовки майбутніх соціальних менеджерів до роботи в громаді у воєнний та повоєнний час.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойко О. М. Технології соціально-педагогічної роботи в громадах. Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету. Випуск № 4 (2023). С. 43-51. Режим доступу: <http://znp.udpu.edu.ua/article/view/292338>
2. Захарчин Р. М. Особливості та стратегічні завдання сучасного менеджменту організацій. Науковий вісник Херсонського університету. 2015. № 14. С. 66–68.
3. Колосок Андрій, Бичук Ірина Менеджмент соціальних послуг територіальної громади в умовах воєнного стану. Ввічливість. Humanitas. 2022. № 3. С. 92–99. Режим доступу: <http://surl.li/ramde>
4. Кравченко О. О. Підготовка майбутніх фахівців до надання реабілітаційних послуг в громаді. Соціальна робота та соціальна освіта. № 1 (10). 2023. С. 94–108
5. Кравченко О. О., Кучер Г. М. Соціальна робота на рівні громади в умовах пандемії. Університетські записки. 2021. № 4 (82). С. 21–30.
6. Мартинюк Т. А., Бандура А. Я. Зміст роботи соціального менеджера з сім'ями, які перебувають в складних життєвих обставинах. Режим доступу: <http://surl.li/ramhr>
7. Освітньо-професійна програма Соціальна робота (другого (магістерського) рівня вищої освіти), 2024. 31 с. Режим доступу: <https://surl.li/fwgvrb>
8. Професійний стандарт «Соціальний менеджер», затверджений наказом Міністерства економіки, торгівлі та сільського господарства України, 10.02.2021 № 261. URL: https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/294-social_nij_menedzer.pdf

9. Професійний стандарт «Фахівець із соціальної роботи», затверджений Наказом Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України № 1117 від 20.06.20. URL: <https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/88-1179.pdf>
10. Робоча програма «Соціальний менеджмент в громаді». 2024. 13 с.
11. Слосанська Г. І. Соціальна робота в територіальній громаді: теорії, моделі та методи : монографія. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2018. 382 с. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/13712>
12. Сорока О. В. Технологічний процес самоменеджменту. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. 2018. № 1. С. 132–140.
13. Соціальна робота в територіальній громаді: теорії, моделі та методи: монографія / за наук. ред. д-ра пед. наук, проф. В. А. Полішук. Тернопіль: ТНПУ імені В. Гнатюка, 2018. 382 с.

REFERENCES

1. Boiko O. M. Tekhnolohii sotsialno-pedahohichnoi roboty v hromadakh. Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu. Vypusk Vypusk № 4 (2023). S. 43-51. Rezhym dostupu: <http://znp.udpu.edu.ua/article/view/292338>
2. Zakharchyn R. M. Osoblyvosti ta stratehichni zavdannia suchasnoho menedzhmentu orhanizatsii. Naukovyi visnyk Khersonskoho universytetu. 2015. № 14. S. 66–68.
3. Kolosok Andrii, Bychuk Iryna Menedzhment sotsialnykh posluh terytorialnoi hromady v umovakh voiennoho stanu. Vvichlyvist. Humanitas. 2022. № 3. S. 92–99. Rezhym dostupu: <http://surl.li/ramde>
4. Kravchenko O. O. Pidhotovka maibutnykh fakhivtsiv do nadання reabilitatsiinykh posluh v hromadi. Sotsialna robota ta sotsialna osvita. № 1 (10). 2023. S. 94–108
5. Kravchenko O. O., Kucher H. M. Sotsialna robota na rivni hromady v umovakh pandemii. Universytetski zapysky. 2021. № 4 (82). S. 21–30.
6. Martyniuk T. A., Bandura A. Ya. Zmist roboty sotsialnoho menedzhera z simiamy, yaki perebuvaiut v skladnykh zhyttievykh obstavynakh. Rezhym dostupu: <http://surl.li/ramhr>
7. Osvitno-profesiina prohrama Sotsialna robota (druhoho (mahisterskoho) rivnia vyshchoi osvity), 2024. 31 s. Rezhym dostupu: <https://surl.li/fwgvrh>
8. Profesiinyi standart «Sotsialnyi menedzher», zatverdzhnyi nakazom Ministerstva ekonomiky, torhivli ta silskoho hospodarstva Ukrainy, 10.02.2021 № 261. URL: https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/294-social_nij_menedzer.pdf
9. Profesiinyi standart «Fakhivets iz sotsialnoi roboty», zatverdzhnyi Nakazom Ministerstva rozvytku ekonomiky, torhivli ta silskoho hospodarstva Ukrainy № 1117 від 20.06.20. URL: <https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/88-1179.pdf>
10. Robocha prohrama «Sotsialnyi menedzhment v hromadi». 2024. 13 s.
11. Slozanska H. I. Sotsialna robota v terytorialnii hromadi: teorii, modeli ta metody : monohrafiia. Ternopil : TNPU ім. В. Hnatiuka, 2018. 382 с. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/13712>
12. Soroka O. V. Tekhnolohichni protses samomenedzhmentu. Visnyk LNU imeni Tarasa Shevchenka. 2018. № 1. S. 132–140.
13. Sotsialna robota v terytorialnii hromadi: teorii, modeli ta metody: monohrafiia / za nauk. red. d-ra ped. nauk, prof. V. A. Polishchuk. Ternopil: TNPU imeni V. Hnatiuka, 2018. 382 s.